

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ШАБАЦ
Одсек за медицинске и пословно-технолошке студије

ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ

Зоран Јокић

Асистентица:

Јелена Јевтић

Студент:

Поштоване колеге, имајући у виду околности у којима радимо припремио сам краћу (ефикаснију верзију „Пословног окружења), а све са циљем да и поред ванредних околности успешно завршите ову годину студија. Конкретно, то значи да ћу у наредном периоду (сваке седмице) урадити за сваку тему која је планирана оно што сам проценио као најважније. Све што будете добили у поменутој форми биће Ваша обавеза на предстојећем испиту (тесту). Вама и Вашој породици све најбоље, с поштовањем.

1.Држава

Одговорност државе је веома велика, јер од ефективности и ефикасности њених активности зависити опстанак и развој читавог друштва. Држава мора увек имати на уму два принципа ефикасност и правичност или другачије речено неопходност и оправданост својих активности како би позитивно утицала на максимизирање друштвеног благостања друштва. У вези с тим може се закључити да држава није човек који треба да се усмери ка максимизирању материјалног богатства, држава треба да брине и о нематеријалним вредностима једног друштва. Конкретно, држава треба да буде у неку руку савест и свест друштва која ће утицати на поправљање егоистичне природе једног дела човековог бића (утицај на његов систем вредности). Уколико се човеку дозволи да у току свог живота акценат даје на своје две неопходности *имати и бити*¹, тада он код себе развија охолост, грамзивост, похлепу и нарцисоидност. Конкретно, уколико држава допусти да се себичност прекомерно развије имаће за последицу негативна кретања у друштву као што су: ратови, болести, економске кризе, еколошке катастрофе и сл. и у овоме се може видети сва важност друштвене одговорности државних институција у једном друштву. Да би човек постао *сачовек* по Алфреду Адлеру² потребно је да се развија не само у физиолошком, интелектуалном него и у духовном смислу³, тада ће човек бити одговоран према себи и према другим људима. Ову одговорност мора, а понекад може искључиво да развија и негује држава.

На основу поменутог неупитна је улога савремене државе у смислу њеног регулисања пословног окружења и то у смислу⁴:

1. регулисања рада монопола,

¹ О овоме је говорио познати немачко-амерички социолог и филозов Ерих Фром у својој књизи „Имати или бити“.

² О овоме више видети у књизи Адлер А., (2012.), „Познавање човека“, Дерета, Београд.

³ Јеротић В., (2005.), „Сабрана дела, књига 9.“, Арс Либри, Београд, стр. 146.

⁴ О овоме више видети: Stiglitz J. E., (2004.), „Економија јавног сектора“, Економски факултет, Београд, стр. 75-91.

2. регулисању јавна добра,
3. регулисању екстерналија,
4. регулисању асиметричних информација,
5. регулисању непотпуних тржишта,
6. утицај на економске токове,
7. регулисање моралног хазарда⁵.

Када је реч о монополима држава треба да ограничава природне монополе као и да процењује оправданост оснивања природних монопола у државној режији. Држава треба да се брине о снабдевању једног друштва неопходним јавним добрима. Такође држава једина има ресурсе да може утицати на максимизацију позитивних екстерналија и минимизацију негативних екстерналија. Држава има моћне ресурсе и као таква има снагу и моћ да може утицати на развој непотпуних тржишта. Даље, држава је једина сила која може решити проблем асиметричних информација као и спречавање неодговорног понашања појединаца.

Држава као институција има важне економске функције коју утичу на ниво животног стандарда сваког члана односне државе. Тако на пример стручњак за јавне финансије Ричард Мазгрејв (Richard Musgrave) говори да држава има следеће три економске функције и то: стабилизациону, алокативну и дистрибутивну. На најбољи начин може се видети стабилизациона функција државе у кризним временима. Тада држава комбинацијом фискалних и монетарних мера утиче на елиминисање негативних макроекономских кретања (пада БДП, повећању запослености, девизном курсу, референтне каматне стопе, елиминисању страха у пословном окружењу ...) Дистрибутивна функција државе односи се на социјалну функцију тј. на понову дистрибуцију ресурса које је учинило тржиште. Фискална политика је изузетно важна у свакој држави и односи се на остваривања другог принципа економске политике „праведности“.

Алокативна функција државе зависи од преовлађујућих обележја односног пословног окружења. Држава, својим ресурсима треба да се бори за конкурентско пословно окружење јер само на такав начин може се остварити максимизирање друштвеног благостања. Опстанак, раст и развој друштва може се остварити у условима Парето ефикасности. Када говоримо о конкурентском пословном окружењу постоје три ефикасности које морају егзистирати како би се остварила Парето ефикасност тј. максимизирање друштвеног благостања постојећег пословног окружења и то:

1. ефикасност у размени (разменска ефикасност),
2. ефикасност у производњи (производна ефикасност),

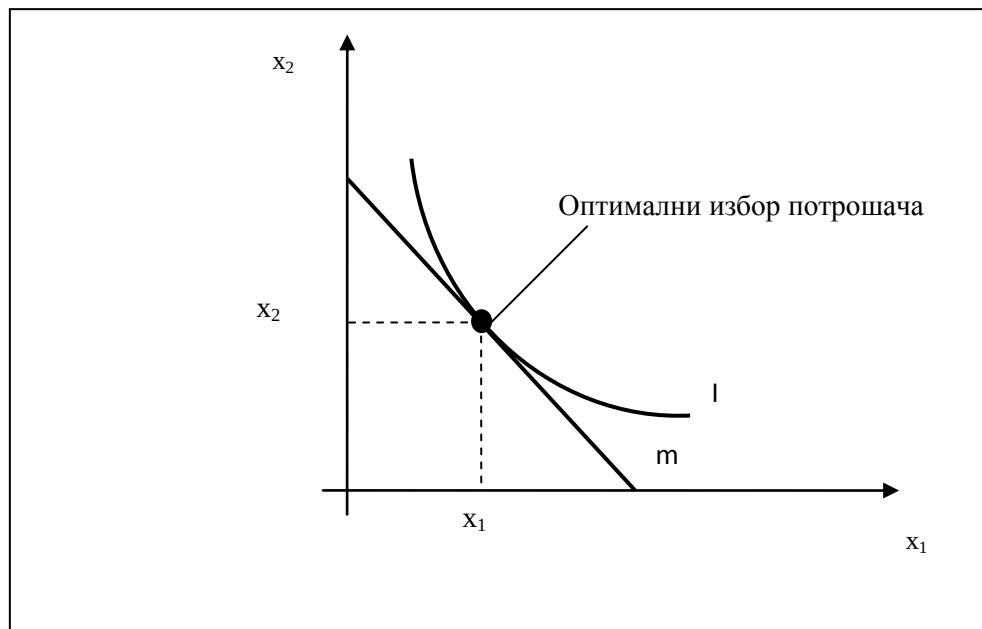
⁵ Breyer, S., (1982.), “Regulation and Its Reform“, Cambridge, MA:Harvard University Press.

3. ефикасност комбинације производа (ефикасност у обиму и структури производа).

Ефикасност у размени

Парето ефикасност се односи на постизање ефикасности у размени. Другим речима разменска ефикасност је остварена када се код размене два добара повећава корист једног лица тако да се смањује корист другог лица. Када се постигне таква ситуација да „нико не може да буде на добитку уколико неко други није на губитку“ можемо рећи да се постигла разменска ефикасности. Разменску ефикасност можемо приказати и као одсуство мотива за трговину, тј. размену између потрошача јер обе стране не могу бити на добитку. Све док постоји опција да у размени оба потрошача буду на добитку (да им се повећава корисност) постојаће и мотива за трговину. **Конкретно, разменска ефикасност је максимизирање користи свих потрошача у размени јер они задовољавају своје преференције (приказане као криве индиферентности I) путем свог дохотка доходака (m) куповином жељених аутпута и то по њиховим најнижим могућим ценама те на тај начин у датом контексту потрошачи максимизирају своју корисност у потрошњи жељених аутпута.** Треба истаћи да оптималност избора потрошача тј. максимизирање његове користи оствариће се у тачки тангентности нелинеране функције као криве индиферентности и линеарне функције као криве буџетског ограничења. У тачки тангентности поменуте две функције остварује се једнакост нагиба линеарне и нелинеарне функције.

Разменска ефикасност може се приказати на следећи начин:

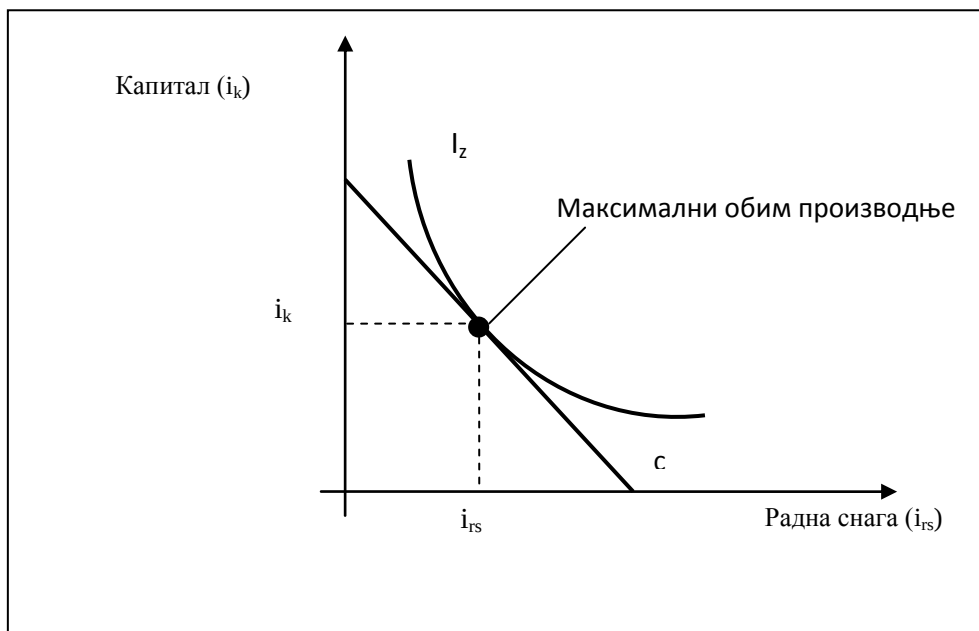
Слика 1. Разменска ефикасност

Ефикасност у размени аритмитички се може приказати као једнакост граничне стопе супституције коју одређује сваки произвођач и граничне стопе супституције коју одређује тржиште (односом цена два аутпута):

$$GSS = \frac{\Delta x_2}{\Delta x_1} = \frac{p_1}{p_2}.$$

Трошкова ефикасност

Производна ефикасност предузећа било приватног или јавног треба да иде у правцу максималне минимизације трошкова. Другим речма, потребно је произвести максимално могући обим производње за расположиву количину новца са којим располаже произвођач (минималне трошкове производње). Матемтички максимални обим производње остварује се када се оствари једнакост нагиба линеарне (буџета произвођача) и нелинеарне функције (примењене производне технологије) тј. када се оствари тангентност тј. тачка додира између поменуте две функције. Дакле, Парето ефикасна привреда захтева да стопа техничке супституције као нагиб изокванте тј. стопа замене једног производног фактора другим буде једнака за све произвођаче у односном пословном окружењу и такође једнака са односом цена фактора производње. **У таквим околностима произвођачи остварујући минималне трошкове у производњи за дату цену свог производа максимизирају свој профит тј. максимизирају своју корист.** Графички и аритметички ову врсту ефикасности можемо приказати на следећи начин.

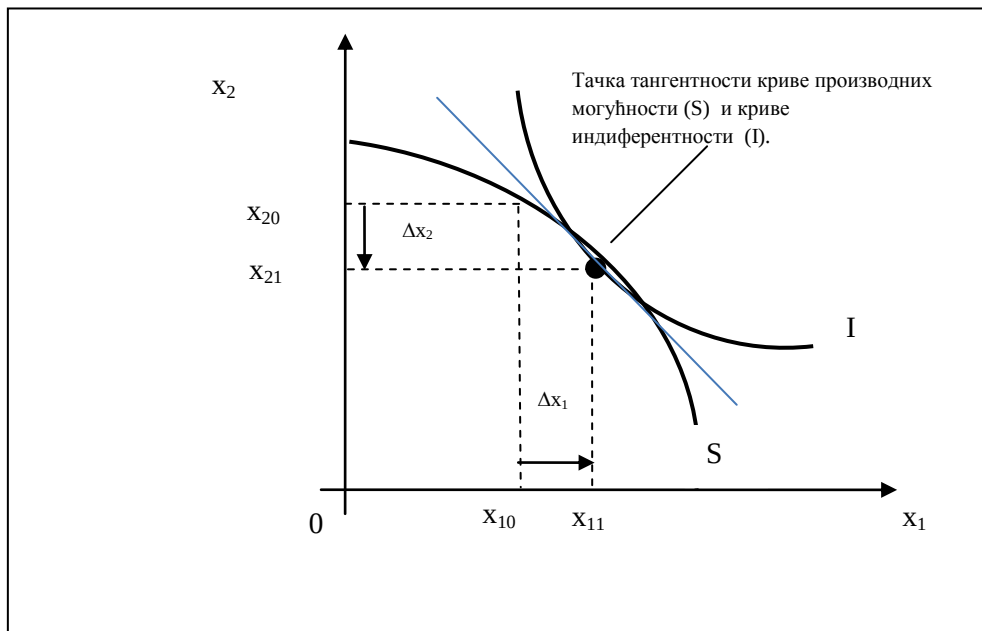

Слика 2. Трошовна ефикасност.

$$GSTS = \frac{\Delta i_k}{\Delta i_{rs}} = \frac{w_{rs}}{w_k}.$$

Ефикасност у производњи

Ефикасност производње једне привреде односи се на потребу да се усклади с једне стране обим и структура произведених производа и с друге стране обим и структура потрошње/тражње производа (једнакост понуде и тражње). На овај начин економија ће испунити своју сврху ефикасног управљања ограничених ресурса, тј. неће се губити ограничени ресурси појавом вишкова и мањкова.

Слика 3. Ефикасност производње (ефикасност обима и структуре аутпута).

Под претпоставком да постоји привреда једне државе која производи две врсте производа x_1 и x_2 . Крива S представља криву производних могућности тј. колико се може произвести једног и другог производа у датом тренутку имајући у виду расположиве ресурсе. Друштво се суочава са избором произвести само x_1 или само x_2 или једну и другу количину. Оно што треба знати да би се повећала производњу x_1 производа мора се смањити производња x_2 (због ограничених ресурса друштва). Однос промене у производњи поменутих аутпута представља граничну стопу трансформације и показује стопу по којој једна привреда може да трансформише производњу ове две врсте производа. Гранична стопа трансформације није ништа друго него нагиб криве произведних могућности:

$$GST = \frac{\Delta x_2}{\Delta x_1}.$$

Да би се остварила ефикасност у производњи (по обиму и структури) мора постојати једнакост понуде и тражњом. Другим речима, потрошачи који приписују вредност добрима мора бити једнака вредностима добара којима приписују произвођачи. То значи да гранична стопа трансформације мора бити једнака граничној стопи супституције, а оне су одређене односом тржишних цена два производа:

$$GST = \frac{\Delta x_2}{\Delta x_1} = \frac{p_1}{p_2} = GSS = \frac{\Delta x_2}{\Delta x_1} = \frac{p_1}{p_2}.$$

На овај начин, максимизира се корист за друштво јер се производи максимална количина аутпута у датом контексту.

2. ДРУШТВЕНА ОДГОВОРНОСТ

Током развоја човека, његове потребе се развијају, нестају, нове се појављују, међутим, оно што је карактеристично за потребе, било да посматрамо филогенетски или онтогенетски развој човека, оне се проширују како по квантитету тако и по квалитету. Задовољити потребе човека и то увек на вишем нивоу (посматрану у дугом временском периоду) веома је тешко и захтева велику одговорност. Потребе су повезане са разним нивоима друштва, у том случају обављање делатности предузећа с разлогом можемо назвати и друштвеном одговорношћу тј. да ли се и колико предузеће одговорно понаша према задовољавању разних врста потреба у једном друштву.

У основи сваког предузећа је остварити дефинисану мисију и визију тј. широки спектар постављених циљева, али поред остваривања задатих циљева веома је битно и на који начин се поменути циљеви остварују? Другим речима, оцену успешности пословања неког предузећа дају бројне стране које су у интеркацији са односним предузећем. Те бројне стране (stakeholders and interested parties) у интеркацији са предузећем настоје остварити своје интересе. Значи, оцена успешности пословања предузећа зависиће од уважавања интереса различитих стејкхолдера од самог предузећа. Дакле, предузеће у обављању своје делатности мора имати у виду и интересе многобројних стејкхолдера као што су: запослених, добављача, купаца, власника, друштвене заједнице, државе и других.

У суштини постоје два концепта друштвене одговорности предузећа⁶. По првом схватању (САД, Енглеска, Аустралија) друштвена одговорност компанија односи се пре свега на стварање одрживог профита својим власницима као и плаћања пореза држави (друштвено одговорно понашање предузећа везано је искључиво за профит компаније). И друго схватање, европско, које сматра да сам развој света/човека кроз историју треба да иде у правцу хуманизма и само друштвено одговорно понашање предузећа не мора бити директно везано за пословање предузећа већ и шире (давање без директне везе за профитом предузећа).

Непостоји опште прихваћена дефиниција друштвене одговорности предузећа. Ово стога што се у реалности обухвата веома широка лепеза интереса стејкхолдера, па самим тим веома је тешко имати једну општеприхваћену дефиницију. Проблем у дефинисању друштвене одговорности предузећа зависи поред поменутог броја стејкхолдера и од стављања акцента важности на поједине стејкхолдере, у складу с тим навешћемо једну дефиницију друштвене одговорности предузећа:

⁶ Исто, стр.216.

- "Друштвено одговорно пословање се уобичајено схвата као концепт управљања компанијом који одржава баланс између економских и социјалних циљева у циљу успостављања виших стандарда живљења, уз одржавање профитабилности компаније, за људе у и ван компаније⁷"

Слика 4. Утицај стејкхолдера на предузеће.⁸

⁷ Cadbury A., (2000.), Global Corporate Governance Forum, World Bank.

⁸ www.mallenbaker.net/csr/, Corporate Social Responsibility - News and resources.

3.ОДНОС ДРЖАВЕ/ВЛАДЕ И ПРЕДУЗЕЋА

Као што је поменуто, неопходност постојања државе је неупитна. Оно око чега постоји дилема јесте како организовати државу како би била што делотворнија. Основ ефикасности државе по мишљењу многих теоретичара зависи пре свега како је организована држава. Хуан Линц и Алфред Степан сматрају да демократска организација државе игра кључну улогу, другим речима како функционишу пет међусобно повезаних подсистема модерне демократије, као што су:

1. „Политичко друштво, (политичке странке избори и изборна правила...)“
2. Грађанско друштво (могућност остваривања интереса појединца и група у погледу самоорганизовања, слободе тј. аутономија и сл.)
3. Владавина права,
4. Институционализовано економско друштво.“⁹

3.1.Политичко друштво

Постојање политичких слобода у једном друштву по мишљењу Дарона Асемоглуа и Џејмса Робинсона¹⁰ је кључно за стварање инклузивних институција у једном друштву које ће имати за последицу друштвени просперитет једне нације. Другим речима што већи број интересних страна буде заступљен у политичком животу једне земље то је гаранција за стварање делотворне равнотеже која води у општи просперитет. Конкретно, када поједнци руководећи се својим интересима могу формирати политичке странке и излазити на избори у којима постоје јасна политичка изборна правила заснована на транспарентност и недискриминацију то је сигуран пут у повећање ниво друштвеног благостања једног друштва. Када се говори о вишепартијском систему мисли се на одређене облике представничке демократије. Представничка демократија може се остварити у основи на два начина, и то

- Непосредна демократија и

⁹ Линц Х., Степан А., (1998.), „Модерни недемократски режими“, Филип Вишњић, стр. 58-51.

¹⁰ Асемоглуа Д., Робинсона Џ. „Зашто народи пропадају“.

- Већински систем гласања.

Непосредна демократија је веома захвална у погледу остваривања преференција појединаца путем једногласности. Због поменутих ограничења непосредне демократије, држава се опредељује за већински систем гласања у погледу реализације интереса појединаца. Већински систем гласања подразумева да ће се одређена одлука донети уколико је за њу гласало више од половине гласача.

Већински систем гласања, који је до сада најбољи начин остваривања интереса великог броја људи није савршен, другим речима он има и своја ограничења која могу довести до политичке неделотворности. Поменута ограничења можемо систематизовати у неколико облика и то у виду:

- непостојања копетентности,
- корупције,
- партикуларних интереси политичара и сл.
- парадокса гласања.

Имајући у виду да држава поседује значајне ресурсе лица која добију на управљање такве и толике ресурсе могу бити некомпетентна, тј. непоседују довољно знања, искуства као и моралне храбрости што неминовно утиче негативно на постигнуте резултате употребе државних ресурса.

Када појединац троши новац он се може наћи у две улоге, тј. може трошити свој или туђи новац, такође појединац приликом трошења свог новца може те га трошити за своју или за туђу корист. Комбиновањем ова два пара алтернатива даје четири могућности по Ибн Вилсону (Wilson),¹¹ и то:

¹¹ Магистарски рад Зоран Јокића, (2007.), Реформа поште Србије у условима дерегулације поштанског саобраћаја, Економски факултет у Београду, стр. 125-131.

Чији новац	На кога трошите	
	На себе	На некога другог
Свој	I	II
Туђ	III	IV

Имајући у виду да су појединци *homo economicus* врло лако се може десити да се "непогрешиви осећај за општу добробит " врло лако трансформише у морално посрнуће изражено кроз корупцију. Дакле, могућност корупције се јавља у условима када се појави могућности да појединци могу повећати сопствену корисност тако што користе туђи новац с којим располажу. На тај начин могу „успешно“ трансформисати четврту алтернативу у трећу (туђи новац за сопствене потребе).

Под петпоствком да је савремени човек пре свега рационално биће *homo economicus* и као такав неминовно долази до сукоба различитих интереса. Када је реч о демократији тај сукоб може се представити и као сукоб политичке и економске рационалности¹². Рационалност *homo politicus* је у највећој мери супростављена рационалности *homo economicus-a*. Разлог супростављености поменута два интереса лежи у природи економских токова. Наиме, поредећи временске интервале економских токова као и период између два изборна циклуса објашњава сукоб политичких и економских интереса. Вођење макроекономске политике захтева по непопуларне мере које негативно утичу на број бирача који ће гласати за односну политичку организацију. Временски период економских мера је по правилу дужи од периода између два изборна циклуса тако да су то довољна два разлога због којих врло често политичке и економске одлуке нису међусобно усклађене. Све док постоји могућност реализације политичких циљева на штету дугорочних економских циљева неће постојати политичка воља за спровођење економских реформи. Оног тренутка када су економски проблеми (ниво незапослености, инфлација, платни и трговински биланс, БДП, ниво иновестиција...) буду толико велики да је неизбежно спровести економске реформе могуће је да ће доћи до усклађености

¹² Meier G. M., (1991.), The Politics of Development Policymaking: Perspectives from the Next Political Economy, San Francisco: ICS Press.

краткорочних политичких циљева са дугорочним економским циљевима односног друштва.

Парадоксалност гласања тј. неефикасност демократског система одлучивања је још један проблем ког треба имати у виду у смислу ограничења представничке демократије. Парадокс гласања јавља се у ситуацији да конзистентно изражавање преференција од стране појединаца може довести до изражавања преференција групе које су некозистентне (неверодојстојне). Другим речима може доћи до различитих ојединачних и групних интереса. Парадокс гласања се јавља у оној ситуацији када долази до манипулисање са редоследом гласања, тј. са природом преференција потрошача које могу имати један или два (више) врхова, чиме се онемогућава остваривање аналогije транзитивности. Код гласања може се десити следећи парадокс да се изгласа Б алтернатива као боља од А алтернативе, такође и да се изгласа да је Ц алтернатива боља од Б алтернативе али не и да је Ц алтернатива боља од А алтернативе (непостоји законитост транзитивности). Непостојање законитости транзитивности је последица више врхова преференције потрошача, тачније због постојања различитог система вредности код појединаца. Систем вредности зависи од многих елемената личности појединца и како ће се развити који елемент (унутрашњи и/или спољашњи) ће бити пресудан у формирању система вредности појединца не може се утврдити веома прецизно. Имајући у виду да је сваки појединац има своје специфичности и на тај начин се разликује од стране других то може значити и различито вредновање једне исте ствари.

Сама реализација интереса појединца чак и у условима конзистентности преференција не значи а priori да ће интереси појединаца за које су гласали бити и остварени. Следеће ограничење у политичком одлучивању јесу формирање коалиција. Формирање коалиција подразумева трговину гласовима/интересима гласача. Та трговина се одвија по принципу међусоног подржавања које неминовно води ка одређеном компромису имајући у виду расположиве ресурсе с једне стране и преференције (жеље) с друге стране. То је познати принцип „путера и пушака“ где се напосто жеље и могућности не поклапају.